

A civil Jósa

Margócsy József

(Bevezetés gyanánt)

„...Vannak a nagyvilágban, ebben a túltömött bolondokházában, nemcsak olyanok, akiknek nem az a mániájuk, hogy tömegesen gyilkolják le azokat, akik eltérő vallás mellett vélik üdvösségüket feltalálni, kiirtani azokat, akik nem az ő nyelvüket beszélik, vagy bőrük nem olyan színű, mint az övék.

Akik nem gyönyörködnek az agár- és lókinzásban.

Akiknek nézete szerint azon kártyabolondnak, aki egy huncut krajcár nélkül nem létező, de elvesztett összeget 24 óra alatt lefizetni képtelen – nem becstelen és aljas, ha föbe lövi magát.

De vannak olyan bolondok is, akik világra szóló vitézségnek tartják azt, – és a leghíresebb emberek közé tartoznak azok, – akik a vergődő galambok közül legtöbbet tudnak lelőni.

Ez mind óriási virtus ugyan, de az sem egészen elítélendő, ha valaki nem az ellentétékben, üldözésben találja gyönyörűségét, hanem kapcsolatokat keres az ősmúltban és a ma élő emberek között. A régészeknek ártatlan, – ma még bölcsőben levő – feladata ez. Hajlamom szerint – de csak mint műkedvelő – ezen utóbbi iránnyal rokonszenvezem.

De jól van ez így, mert ha mindenki egybe lenne szerelmes, régen kiirtottuk volna egymást.” (JÓSA 1906. 16.)

„A gusztus különböző. Azt hiszem, hogy sokak izlésével egyezően lehet állítani azt, hogy nem a régi, jó idők társadalmi viszonyaiba vagyunk szerelmesek, hanem a mi szűkre szabott életünknek réges-régen elmúlt időszakába, amikor még ifjak voltunk...” (JÓSA 1906. 19.)

I.

A nagybányai és németszőgyéni predikátummal rendelkező, azt csak ritkán használó kiterjedt Jósa család történetéből csak mostani témánknak, Jósa Andrásnak a *nagyapjával* kezdjük dolgozatunkat.

Jósa István 1756-ban született a Sopron megyei Csepregen. A nagyszombati, majd a pesti egyetemen végezte orvosi tanulmányait. 1778-ban Gyulán kezdte orvosi praxisát és lett Békés megye főorvosa. Hamar népszerű lett, a megye táblabírói címmel is kitüntette, és egy évtizednyi működése alatt jelentős vagyonra tett szert. Első felesége gyermektelenül halt meg. Második felesége Kornély Antónia. 14 gyerekükből az első három még Gyulán született, a többiek Nagykállóban. Ide 1787-ben hívta meg őt a Szabolcs megyei törvényhatóság tiszti főorvosnak. Szemben a vármegyeházával, a nagykállói piactéren laktak, ill. 400 holdnyi birtokukon.

Mint unokája írja: „*az akkori megyei tisztviselők nem fizetésért, hanem ambícióból szolgáltak, vidéken, birtokukon laktak. Többnyire csak a két hétre is terjedő sedriákra, őszi-tavaszi megyei közgyűlésekre jöttek be Kállóba. Itt a papokon, a várnagyon és a patikáriusokon kívül alig lakott nadrágos ember. Kállóban akkor fogadó sem volt: ilyenkor 30–40 szálló vendége is akadt nagyanyámnak, s ez bizony anyagilag is teher.*” (JÓSA 1906. 162.) Így Kislétán fogadta, kezelte betegeit Jósa István is 1837-ig, akkor költözött a Bihar megyei nagyszántói nagyobb birtokára, másfél órányira Nagyváradtól. Itt halt meg 1839-ben.

A tizennégy gyermek közül a legfiatalabb, *Jósa Péter* Nagykállóban született 1803-ban. Elütött a család „kuruc” hagyományaitól, erősen konzervatív beállítottságú, aulikus jogász lett és igen magas országos és megyei állásokat töltött be: a nagyvárad kerület első embere, septemvir, udvari tanácsos volt. 1829-től lett felesége *Horváth Karolina*.

Öt gyermekük közül négy leány, *András* negyedikként született Nagyváradon 1834. november 30-án.

Vagyoni jómódban, társadalmilag tekintélyes családi környezetben nőtt fel az egyetlen fiú, aki csak négyéves korától szólalt meg értelmesen. Iskolázása során és később sem jelentkezett nála szellemi elmaradottság tünete, inkább ellenkezőleg: igen fogékony érdeklődésű, könnyen tanuló diák lett. Iskoláit zaklatott körülmények között végezte, mert édesapjának magas bírói funkciójával szolgálati helye is gyakran változott. Ezért Bécsben önálló háztartást is megengedhetett magának és a fiú az apjával járt-élt együtt. 1844-ben kezdte el a középiskolát. Az első két osztály anyagát otthon, Nagyszántón tanulta meg és Nagyváradon vizsgázott. Ugyanígy történt a VI. osztályban. Egyébként ott járt nyilvános iskolába, ott is vizsgázott, ahol édesapja éppen szolgálatát töltötte: Pesten, Pozsonyban, Kassán, majd végül 1852-ben Bécsben, ahol leérettségizett (CSALLÁNY 1958. 10.).

Ötödikes diákként Pesten „kezd politizálni”, jelentkezik szabadságharcosnak, de túlságosan ifjú kora miatt „eltanácsolják”. Édesapja elvei ellenére jelentkezett, de amikor apja tudomására jutott e lépése, most és majd a Bach-korszakbeli nehéz időkben is bölcs tapintattal kezelte fiának kuruckodó hajlamait.

Az érettségi után szinte természetes, hogy apját követve a jogáspályára készüljön fel. Be is iratkozott, de 1853-ban váratlanul már a magyaróvári gazdasági akadémián találjuk. Ezt el is végezte: a Széchenyiek nagycenki birtokán volt praktikáns, majd otthon, a nagyszántói 800 holdon hasznosította munkaszeretetését, érdeklődését. Viszont egyénisége nem vonzódott a birtokos társadalom szórakozásaihoz. Sohasem volt és nem lett borissza, szívesen volt társaságban, cigányzene mellett, de a duhajkodás „örömét” sohasem élvezte. Jó céllövő, de a vadászkodásnak, állathecceknél ellenzője. Szerette a női társaságot, kurizálgatott, de nem voltak szoknyavadász hajlamai. Ekkoriban szokott rá az otthoni esztergályozásra, ezt meg is szerette. Élete végéig látta el szórakozás- és pihenésképpen folyamatosan családját, környezetét háztartási kéziszközökkel.

Egy ilyen munkálkodása közben szerzett sérülése váratlanul súlyossá vált, hónapokon át válságos állapotban, ágyhoz kötve kényszerült tétlenségre: egy akkori orvosi műhiba fordította figyelmét a szenvedő emberiséget gondviselő orvosi szolgálat felé. Kihasználva a bécsi családi háztartást és biztos német tudását, az osztrák fővárosnak akkor már híressé vált orvosi karára iratkozott be és ott tanult 1860-tól.

Közéleti érdeklődése, szervező hajlama is itt bontakozott ki: megszervezte a Bécsben tanuló magyar egyetemi diákság Társaskörét. Tagjai péntek esti összejöveteleken, szórakozások

közben szívesen voltak együtt: itt csak magyarul volt szabad beszélni, nehogy elfelejtsék anyanyelvüket: IZÉ címmel lapot is szerkesztettek, egyetlen példányban.

1864-ben kapta meg Jósa András orvosi diplomáját.

Ez az 1864. esztendő éles határvonalat jelentett Jósa András életében. Nagykállói letelepedésével, majd hamarosan megkötött házasságával együtt lezárult életének az az első három évtizede, amikor még szabad fiatalemberként saját kedvére és veszélyére élte világát. Családja anyagi helyzete lehetővé tette emberpróbáló szórakozásait, amelyek afféle kuruckodásban, bravúroskodásban s nem utolsósorban önmutogatásban is definiálhatók. Az éles logikával gondolkodás-számításnak, szellemi-fizikai erejének mindenféle formában való *próbatétele* szinte kizárólag egyszemélyes bravúrokat jelentett, akár turistáskodáshoz, akár kísérteties úszási, evezési „vállalkozásokhoz” kapcsolódott. Sohasem olyanok ezek, amelyek árnyékot vethetnének jellemére: nem dacos kártyaadósságok, duhaj kocsmái, de úri körömpróbák, nem krakélerkedések, szertelen szerelmi hódítások; ezek mezején hiába keresnénk Jósát. „Vállalkozásainak” serkentője a valakiság, a kivagyiság hirdetése: olyanra vállalkozni, amit más szellemileg, gyakorlatilag, fizikailag nemigen tud végrehajtani – s ebbe beletartozott tanulmányainak pontos, időben való „teljesítése” is.

Nem lenne igaz azt állítani, hogy Jósa 30 éves kora után teljesen átalakult volna. Megmaradt tréfálkozó kedve, kapcsolatteremtő barátságossága. Az azonban világos, hogy ezen túl már nem „önelszámoló”, már nemcsak önmagáért felelős: betegek tömegének egészségéért fáradozott, növekvő családjának ellátása, azok nevelésének diszkrét eszközökkel való befolyásolása, a napi hivatali foglalatosság pontos, átgondolt, értelmes végrehajtása állt a középpontban. Ugyanakkor nem lett bürokrata, elkomorodott vaskalap. Gyermekei nevelésében se lett rideg elvek rabja, sosem törekedett ráerőszakolni leányaira, majd vejeire a saját felfogását, életmódját. Közéleti kérdésekben is türelmes, nemcsak környezetének politikai felfogását, hanem vallásgyakorlatát illetően is. Távollétekor gyakran és folyamatosan levelez az itthoniakkal, esetleg még távolabbra került családtagjaival is, sohasem feledkezik meg kisebb-nagyobb ajándékokról sem. Itthonlétekor is: a kikapcsolódást jelentő esztergályozási kedvének eredményeivel, újabb praktikus ötletek megvalósításával, eszközökkel segített a nagy háztartás gondjainak elviselésében. Elhagyta a juvenus ventus évtizedeinek felelőtlenégeit anélkül, hogy ellenkező túlzásokba esve nagycsaládos beamter kispolgárrá süllyedt volna.

Idősebb korában sem tagadta le fiatalkori hajmeresztő kalandjait – már maga sem tudva, hogy azokból miképpen menekült meg élve – és amelyeket egyébként a legtöbb, Jósával foglalkozó írásban hosszabban szokás ismertetni, mint élete másik és nagyobbik részének mennyi értékes, tartós, hasznos eredményét. Amikor 1899-ben a Szabolcs megyei Bessenyei Kört létrehozó főispán, Feilitzsch báró felkérésére felolvasást tartott életének hetedik évtizedében Emlékeimből címmel, éppen olyan vidám kedéllyel számolt be életrajzának szárazabb adatairól, mint azoknak az éveknek garabonciásabb fordulatairól e szavakkal végezve: „Eddig volt, de nem mese volt.”

Ennek a juvenus ventus életszakasznak lezárásaként idekivánkozik a 70 éves Jósa emlékező sorainak idézése: „*Magam módja szerint a vizet mindig szerettem. Fiatal koromban szenvedélyes csónakázó voltam. Három ízben jöttem le csónakkal Bécsből Budapestre.*

A harmadik dunai útban, amely Bécsből Budapestig mindannyiszor ötödfél napig tartott, több amerikai és svéd orvos is részt vett, gyönyörködni óhajtván a mi felséges Dunánk szépségeiben.

Budapesten a csónakokat eladtuk, és vasúton tértünk vissza napok múltán Bécsbe, ahová délután érkezve, szokott kávéházunkba mentünk kávéval uzsonnálni. Az – akkor – magyarbarát „Wanderer”-ben olvasom hogy

– Szeretett kartársunk, Jósa András orvosjelölt, a magyar társas körnek elnöke, a bécsi első csónakázó egyesületnek alapítója, Bécsből Budapestre tett dunai csónak-útjában merészségének áldozatául esett. A collegák felkértek, hogy holnap reggel kilenc órakor az Alser-külvárosi plébánia templomában tartandó ünnepies gyászszertartásra megjelenni szíveskedjenek.

Mint afféle jó collega a meghívásnak én is eleget tettem, még pedig élő állapotban. Mint a legkomolyabb jellegű egyetemi diáktestületnek a Társas Körnek egyik tagja, collégáim előtt közismert egyéniség is lévén, a más nemzetiségű collegák közül is sokan jelentek meg a gyászpompába öltöztetett templomban.

Mikor beléptem észrevettek; mosolyogtak; nevettek; úgy, hogy – botrány elkerülése végett – azonnal kiosontam. A legnagyobb mértékben babonás lévén, teljesen biztosra veszem azt, hogy nem a phisikai és biológiai törvények alapján jutottam magas korra – mint azt némely számár ember hiszi, – hanem azért, mert mint élő embert halottnak nyilvánítottak.” (JÓSA 1906. 24–25.)

Jósa orvosi diplomájával 1864-ben hazajött Kállóba, családi környezetbe. Édesapja, Jósa Péter is itt élt még, aki – Jósa Jolán szerint – belenyugvással vette, hogy fia nem szerette meg a jogi tanulmányokat, nem az ő útját választotta, hanem az egy generációval előbbi ős pályáját követte. Ez a nagyapa, J. István már nem élt. Édesapja utolsó éveire Napkorra vonult vissza, így a fiatal orvos Andrásnak megvolt a helye a családi házban, újonnan nyitott rendelőjével együtt.

Elődje, a nagykállói születésű orvos, a szabadságharcban is szereplő *Korányi Frigyes* ekkoriban kapott lehetőséget arra, hogy Pesten folytathassa praxisát. Átadta Jósának az általa éppen akkor megindított, társadalmi összefogással nyitott nyolcágas kórházat. Így a kezdő Jósának egyszerre több területen sok orvosi feladata lett. Mindjárt az első hetekben különleges felkészültséget kívánó sebészi beavatkozást kellett megoldania: ennek gyorsan híre kélt nemcsak a „nostras”-on belül, a birtokos nemességnek távolabbi-közelebbi rokoni dzsentrí körében, hanem mások között is. Így rendelési napokon a házuk előtt tömegével álltak a beteget hozó szekerek, más napokon pedig neki kellett „házhoz” mennie az egyre sűrűsödő hívásoknak eleget teendő.

Már a következő évben a képesítést is megszerezte a *sebészi* beavatkozások elvégzésére a bécsi egyetemen, még egy évvel később pedig baráti-családi összefogás gondoskodott arról, hogy ne egyedül folytassa az életútját: 1866. október 27-én házasságot köthetett *Láner Olgával* – síríg tartó, példás egyetértésben fél évszázados együttélésre. Ezentúl már Nagykállónak a kivételesen dombosabb részén, a *Kondorhegyen* lakott a lassan gyarapodó család – amíg hivatala Jósát Kállóhoz kötötte.

Házasságuk hetedik esztendejében született első gyermekük, Márta: öt még öt leány követte 1881-ig.

Nagykálló ebben az időben Szabolcs megye székhelye volt. 1867–1872 között a főispán báró *Vécsey József* (1829–1902), aki az akkor még Szabolcsához tartozó Nyíraczádon élve kormányozta birtokait – és a megyét is. Fiatal korában Bécsben tanult, jogi végzettséget is szerzett. Egy ideig megyei hivatalokban dolgozott, a haditengerészetnél is szolgált, egyébként is sokat utazott. Közben érdeklődését felkeltette néhány meglátogatott régészeti múzeum is. Így, amikor 1868-ban a közeli Geszteréd községben véletlen folytán felfigyeltek a határban hat egymás mellett fekvő, egyenként 12 öl átmérőjű és 2 öl magas hordott halomra – ún. kunhalmokra –, a főispán ezek rendszeres megásatását kezdeményezte és erre éppenséggel Jósát kérte fel. A főispán élenjárása, ügybuzgalma és az ásatási eredmények – „a régészeti sport” – mások érdeklődését is felkeltették, s így 1868. december elsején megalakulhatott a megyei *régészeti egylet* a főispán elnöksége alatt. Jósán kívül a vezetőség tagjai között érdeklődő dzsentrik, megyei tisztségviselők, vezető állású papok sorakoztak: olyan pártoló tagok vagy pusztán érdeklődő előkelőségek, földbirtokosok, akiknek ha birtokain találtak valami érdekességet – barátságból, érdeklődésből, afféle felkapott divatból –, hívták Jósát. Nemsokára vele együtt országos múzeumi tekintélyeket is, hiszen a megyei régész orvosi szakértelme, származása miatt mindenütt szívesen látott személyiség volt. Vécsey báró 1872 után a fővárosba költözve már nemigen törődött a régészeti *egylettel*, de élete végéig érdeklődéssel és figyelemmel kísérte Jósa eredményeit; olykor ilyen témában leveleztek is.

Bár az egylet nem működött szervezetszerűen, a támogatók-érdeklődők köre folyamatosan tágult. Amikor a helyi lapokban mind több „beszámolót” közölt Jósa, a támogatók nevének párhuzamos közlésével együtt, lassanként a régészet támogatása szélesebb körben is hozzátartozott a megyei lokálpatriotizmushoz. Ezzel Jósa társadalmi nimbusza ezen a területen is tovább szélesedett.

Az *ötvenéves* Jósa életében az 1884. év volt a következő jelentős állomás. Lényeges változást jelentett, hogy ő lett a *vármegyei tiszti főorvos*, ezzel a törvényhatósági bizottság tagjává, a legtekintélyesebb megyei vezető hivatalnokok egyikévé vált. A polgárosodó-urbanizálódó Nyíregyházára költöztek, ami növekvő gyermekeinek iskoláztatása, neveltetése szempontjából is kedvezőbb volt. Hivatalában teljesen más utat, gyakorlatot követett, mint annak idején nagyapja ugyanebben a funkcióban. Nem kellett lemondania a régészeti ásatásokkal járó, folyamatosan sikereket, országos elismerést is hozó kedvteléséről.

Mindezekkel együtt megismerkedett az *újságírás* csábításával, a nyomtatott betűvel járó népszerűséggel, hiszen sok cikkben, olykor *folyamatos* cikksorozatban terjeszthette véleményét, orvosi-régészeti eredményeit, újító szándékát, tapasztalatait.

Barátai egyszer számba vették, hogy mi mindennel foglalkozott *szabadidejében*. Ez úgy értendő, hogy például rendelési napon két beteg távozása és érkezése közötti időben, utazási fáradtságot követően pihenésként, munkaszüneti napokon stb. A lista szerint

ezermeesterségének „ágazatai”: kendertermeléssel foglalkozva kendertörő gépet tervezett; téglakályhát rakott, pirotechnikai szakértelemmel tűzijátékokat rendezett; napórát szerkesztett; gordonkázott, zeneszerszám-organát szólaltatott meg. Kedvenc italából, a nyíri vinkóból pezsgőt termelt és konyakot szeretett volna nyerni. Szappant főzött, szélmalmost tervezett, amelyet vízszintes kerékkel forgatott. Meggyfákat nevelt, hogy megfelelő pipaszára legyen, pincéjében gombát termesztett; dohánysimítógépet tervezett, fényképezkedéséhez új alkatrészeket konstruált. Műasztalosként hegedűt is készített: ehhez Bécsben, egy udvari mestertől tanulta meg az esztergályozás finomabb fogásait. Az Erdőbényén lelhető kaolinból szeretett volna porcelánt égetni. Gyümölcsaszalóra készített tervrajzokat, magnemesítési kísérletet végzett például hagymával, spárgával, gyógynövényekkel. Kávéfőző masinája csengetett, ha elvégezte feladatát, hasonlóan tervezett mosógépet is. Unokáit bűvészkedésével szórakoztatta, többféle papírsárkányt is készített. Németországi tapasztalatait szerette volna meghonosítani: a téli időkre játékkészítő műhelyeket szervezni fafaragó kedvű parasztoknak. Ő maga jó példát mutatott: a családi játékokat ő állította elő, a gyerekszoba lakóit szellemes, fából készített szerkezetekkel látta el. Ilyennek segítségével a behelyezett képeket panorámaszerűen mutatta be leányainak. És még nem is soroltuk ide az orvosi gyakorlata során, elsősorban sebészkedéséhez kitalált, alkalmazott újításait, műszereit, amelyeket nagy haszonnal alkalmazott (CSALLÁNY 1958. 17–20. passim).

Nagykállói lakosként színjászó csoportot szervezett: ő maga, olykor idősebb leányaival rendszeresen szerepelt. Játékát, példamutató irányító munkáját ezen a téren is szíves fogadtatás és elismerés követte (BARANYI 1993.).

A millenniumi előkészületek egyik országos mozgalma a *Magyarország vármegyei és városai* című monográfia sorozat. Ennek Szabolcs vármegyei, 1900-ban megjelent hasznos, impozáns kötetében két kisebb és egy nagy terjedelmű cikk megírására kérték fel Jósát (JÓSA 1990A., JÓSA 1900B.).

Jósa András élete *Jókai* és *Mikszáth* irodalmi sikereinek időszakára esik. Mindkét író – szorosabb értelemben vett szépirodalmi munkásságával párhuzamosan – életrajzi elemekkel teli visszaemlékezéseket is publikált. Természetesen e karcolatok, elbeszélések témája nagyon sokszor az ifjúkornak „irodalmiasított” jelentkezése.

A *vidéki* újságokban az effajta irodalmárkodás itthon még nemigen volt ismerős, így a nyíregyháziaknak sem. Feltűnő, hogy itteni szépíróink a lap Csarnok, Tárca rovataiban szinte sohasem saját korukkal, környezetükkel foglalkoztak, hanem kitalált vagy történelmi időkbe, spanyol–francia–angol gáláns korokba mentek vissza. Valamilyen polgári prűdéria fékezhetett tollukat. Első írásainak témáit még a leginkább idekötődő *Krúdy* sem szabolcsi-nyíregyházi környezetből vette. Majd csak amikor már sikeres *fővárosi* író lett, az új század elején „fedezte fel” családjának, saját létének-életének különlegességeit, immár kialakult, rejtőzködő romantikus-ködös stílusú írásaiban.

Így Nyíregyházán, a szabolcsi sajtóban mindenképpen *újítónak* mondható Jósa, amikor régészeti érdeklődésének eseményeit, eredményeit, „kollektív” örömét cikkekben, tárcákban *cikksorozatokban* tette közzé, közben szorosabban vett családi gondjait, baráti kapcsolatait is megemlítve. Ez a *lírai közéletiség* nagy érdeklődést keltett nemcsak a megerősödött Nyírvidék

hasábjain, hanem a többi, olykor kérészetű lapban is. Ennek aztán az is haszna, hogy nemcsak a régészet, hanem a közegészségügy, maga az orvosi hivatás szakmai érdekességei is közérdeklődést váltottak ki, mert ismeretterjesztő, kvázi népnevelő mondanivalóval közvetlen, jól érthető stílusban váltak olvashatóvá. Életkorának előrehaladtával párhuzamosan asszociációs pályákon feledkezik bele abba a bizonyos garabonciás ifjúkorába, amelynek majd a hosszabb németországi úti beszámolójának hetenkénti folytatásában jutott el a legkövetlenebb előadás-módjához.

Föltétlenül megjegyzendő, hogy a főispánságtól visszavonult *Kállay András* (1839–1919) – közeli kortársa és rokona –, amikor Jósa írásait olvasta, olykor írásban hozzászólt az éppen olvasott részlethez, majd maga is kedvet kapva, egyenesen hivatkozva Jósa sikerére, biztatására, ő is hasonló stílusban, heti folytatásokban pillantott vissza fordulatokban gazdag életére; később pedig három vaskos kötetben együtt is megjelentette írásait, szintén a laptulajdonos Jóba Elek kiadásában (KÁLLAY 1907., KÁLLAY 1911., KÁLLAY 1912.).

Jósa régészeti, technikai újdonságokat tanulmányozott külföldön. Az orvosi eljárásokat Németországban és főleg bécsi szakkörökben igyekezett elsajátítani. Amikor a családi helyzet megengedte, feleségével keltek útra, egyszer Párizsba, Londonba is eljutottak. Amikor 1873-ban tartósan köhögni kezdett, az akkori gyógyító szokás szerint Szicílián töltött hosszabb időt tüdejének védelmére. Ekkor még nincs 40 éves, környezete váltig aggódott érte. Ő maga bizakodóbb volt, hiszen még bécsi diákkorában halála hírére keltették, s az ilyen ember sokáig élhet, akár 84 éves koráig is... (Mint erről fentebb hosszabban is esett szó.)

Nyolcvan éves, amikor 1914-ben elkezdődött a háború. Azonnal részt vett a szükségkórházak szervezésében, ellátásában: az orosz fronttal a hátszöveget összekötő vasútvonal Nyíregyházán át haladt, ezért hamarosan külön barakk-kórházat állítottak fel és mellette az egyre bővülő hősök temetőjét is megnyitották. Szabad idejében összefoglaló nagy munkáján dolgozott: „A bronzkor emlékei” c. könyvét németül és magyarul írta meg, igen bő képmelléklettel. A magyar nyelvű kézirat 1919-ben elpusztult, a német szöveg sokáig kiadatlan maradt.

Életének csak utolsó hónapjaiban tört meg figyelme, érdeklődése. 1918. szeptember 6-án halt meg. A megyei törvényhatóság előtt Mikecz Dezső parentálta el a kivételes egyéniség és személyiség Jósa Andrást:

„Meghalt a vármegye hírneves, általánosan becsült és szeretett tisztifőorvosa, dr. Jósa András, aki 1864. évtől 1874. évig mint a Szabolcs vármegyei kórházegylet főorvosa, majd 1874-től 1883. december végéig a nagykállói vármegyei közkórház igazgató főorvosa, 1884. január hó 1-től pedig mint tisztifőorvos az 1906. évben saját kérelmére történt nyugdíjazásáig szolgálta vármegyéjét, és aki a vármegye régészeti múzeumát megteremtette s annak haláláig igazgatója volt. Elmúlása fájó veszteség nemcsak a vármegye tisztikarára, hanem a vármegye egész népességére is, melynek nemes lelkű jó barátja és áldott kezű tudós orvosa volt egy kiváltságosan hosszú és eredményes életen át.

Mint orvos a legelső volt vármegyében, melynek határain messze túlszárnyalt orvosi hírneve. Mint a vármegye kórház-igazgatója a legprimitívebb viszonyokból – munkatársaival karöltve – modern nagy kórházzá fejlesztette ki e fontos közintézményünket; mint vármegyei főorvos pedig új alapokra fektette, sőt jóformán megalkotta a vármegye egészségügyi közigazgatását. Nevéhez fűződik az egészségügyi statisztika bevezetése, a cselédlakások megjavítása, a fúrott kutak kötelező létesítése, s ez által a typhus pusztításainak nagymérvű korlátozása, a hét éven aluli gyermekek kötelező gyógykezelése – és más sok, olyan gyermekvédelmi és

egészségügyi reform és alkotás, melyeknek gyakorlati hasznait csak jóval később vette igénybe az ország közegészségügyi kormányzata.

Teljesen semmiből, nagy anyagi áldozatkészséggel és a legmohóbb tudományosomjial megalkotta s vármegyének ajándékozta a vármegye ma már országszerte elismert híró gazdag múzeumát, s annak jövőjét is biztosította azáltal, hogy beleoltotta a vármegye népébe a régészet iránti – ezelőtt itt merőben ismeretlen – érdeklődést.

Mint emberbarát példát alkotott önzetlen nemeslelkűségével. Hosszas és nagysikerű orvosi gyakorlata nagy, fényes anyagi eredmények helyett csak a vármegye közönségének osztatlan háliját és elismerését hozta meg részére, s kifogyhatatlan szelleme és meleg színes kedélye feledhetetlenné tesz emléket mindazok részére, kik oly szerencsések voltak, hogy e kiváltságos ember társaságát élvezhették. Emléke közöttünk él alkotásaiban.”

II.

Az itt következő, breviáriumszerű dokumentum-gyűjtemény az életrajzi bevezetés után *közvetlenebbül* igyekszik bemutatni Jósa Andrást – ezúttal nem szakmai (orvosi, régészeti) gyakorlatában. A városi polgár, a közéleti ember, a szuverén gondolkodó életét igyekszik alkalmilag kísérgetni, minél több oldalról nézve. Így olyan bekezdések is következnek, amelyek esetleg a mai kor olvasóinak kevésbé rokonszenvesek, de ezek is hozzátartoztak Jósa életéhez.

Túlnyomórészt Jósa saját, leírt mondatai kerültek idézésre, elsősorban a „Barangolások...” cikksorozat kötetéből (JÓSA 1906.), ritkábban egyéb írásaiból. Jósa idézett szavai folyamatosan *kurzív* szedéssel szerepelnek itt. Néha szerkesztett szöveget találhat az olvasó: összefoglaló szándékból eredően. Ezért az ilyen szövegek jól megkülönböztethetően, *álló* szedéssel olvashatók, hogy világos maradjon: mi Jósa szövege, mi a másé, az újságíróé, esetleg a dolgozat szerkesztőjéé.

(Előzetesként)

Gyermek koromban sokszor kértem bűnököt kölcsön leírás végett, hogy meggyónhaszak, mert hát a mi muszáj, az muszáj. A bűnök lajstromában mindent hitelesítettem és magamra vállaltam, de a hazugságot kitörültem. E miatt néha egy kicsit be is tört a fejem, de hamarosan mindég begyógyult.

Azon kevesek, a kik ösmernek, tanusíthatják, hogy a hazugságnak, – a boldogulásnak – ezen rendkívül előnyös mesterségéhez nem sejttek.

A vén embernek jövője nincs, csak multja van; már csak olyan a milyen. Tehát nem a jövőn töri a fejét, de multján szórakozik, rágódik és abban gyönyörködik a maga módja szerint.

El lehet tehát hinni, – annak a ki akarja – és el is túri azt, ha nem folytonosan utazásról fecsegek, hanem azon életveszélyes kalandokról is, ... a melyek csak azért kedvesek előttem, mert véletlenül nem pusztultam el úgy, a hogy megérdemeltem volna. (JÓSA 1906. 104., 115.)

Brückétől a bécsi egyetem világhírű élettan-tanárától, nem csak a denevérről hallottam egyetmást, a miket fentebb az idegesség megmagyarázásának mankójául hoztam fel, hanem azt is begyembe szedtem, hogy a ki sok bort iszik, vénségére fecsegővé válik, de szellemi képessége ép marad és utódai sem szenvednek szellemi fogyatkozásban. A ki sok sört iszik, vénségére kissé megbutul, de ivadékai ép eszüek lesznek. A ki sok pálinkát iszik megbutul; gyermekei is többnyire tompa elméjűségtől tarthatnak. Azt nehéz megmondani, hogy mi a sok.

Én azt hiszem, hogy csak az a sok, a mi megárt... mint mulatozó fiatal ember sem igen vittem többre két pint (Kb. 2×1 liter) nyiri vinkónál, azt is csak savanyu vízzel.

*Részeges soha sem voltam, különösen sem pálinka, sem sörhős. De bizony egy hosszu-
ra nyult élet alatt ... még is csak fecsegővé váltam és ezért rövidesen nem tudok valamit elmon-
dani. (JÓSA 1906. 94.)*

1. „Tanulj, magyar! – akár még a némettől is!”

*Tíz évnél tovább tartózkodtam Bécsben és megtanultam a németet becsülni, a nélkül,
hogy magyar sovínisztaságomból egy körömfeketőnyi is lekopott volna, mert valamint megtu-
dom különböztetni az assa foetidát, – magyarul ördögizét – az ibolya parfümtől, megtudom kü-
lönöztetni a német, osztrák vagy muszka kormányon ülő hatalmasokat is a német, osztrák és
muszka néptől. A népek csak kétségbeesésből rombolnak, a hatalmasoknak némelyike pedig
sportból küldi az embereket mészárszékre.*

*Ha a német nép egy kissé, de nem nagyon kissé élelmesebb is, mint mi vagyunk, nem
ok arra, hogy gyűlöljük őket, hanem majmolnunk kellene őket ezen tekintetben.*

De hát mi nyiregyháziak nem akarunk majmok lenni....

*...Cannstadtba, ebbe a világhírű aczél fürdőbe, a mely a Neckár folyón túl fekszik, de
jobban össze van építve Stuttgarttal, mint Nagykálló Kiskállóval, villamoson mentem ki reggel
hét órákor.*

*A belépti díj egy márka. – A banda, a melynek tagjai között barna arcút nem láttam,
keservesen muzsikált, mint a hogy azt Kemecsén is megteszik.*

A nagyhirű forrás vékonyabban ízél, mint bárki más.

*Akartam ezzel az aczélforrással kicsiholni, de sehogy sem sikerült. Aczélforrást elkép-
zelni sem józan, sem bolond fővel nem tudok. A fürdő orvossal megösmerkedtem, a ki ajánlot-
ta, hogy fürödjek meg.*

*Csak tréfásan kérdeztem, hogy mi ennek az ára. Kérem szépen, némely helyen orvosok-
nak feleárt számítanak, nálunk azonban ez ingyen megy, mert hiszen egy fürdőnek felvirágozta-
tása csupán orvosok támogatása mellett képzelhető.*

*Eszembe jutott Nyiregyháza városának prudens és circumpectus képviselő testülete, a
legeslegbölcsebb emberekből alakított testület, a mely nem majmol.*

*Nevezetessé tették a Sóstói fürdőt azzal, hogy a világ szokásaival daczolva, orvosok
kedvezményben nem részesülnek.... (JÓSA 1906. 131–133.).*

*...[Salzburgban tapasztaltam,] hogy az ottani köznép télen nem ásítzik a boglya ke-
mence sutján és nem csupán sült krumpli meg tőknek magasztos élvezetével foglalkozik, hanem
mint háziipart gyermekjátékok készítését űzik; a mely iparcikkal a világ összes piacain szere-
pelnek.*

*Ha ezen ipar-nyavalya a mi népünkre is reá ragadna; nagyhatalmi viszketegünk által
igényelt sok katona tartás miatt adóval tulterhelve nem lennének; nem menekülnének ki Ameri-
kába görnyedni, izzadni, hanem faragnánk a sok fakatonát, a melyeknek árából a mindnyájunk
által szívből óhajtott mentől több eleven katonaságnak fenntartását és szaporításának költsé-
geit bőven fedezhetnénk. (JÓSA 1906. 168.)*

*Nürnbergben tapasztaltam a játékipar nagy fejlettségét. összesen 198 gyermekjáték
gyár virágzik. Az egyikben 400–500 munkás dolgozik. A gyárnak titkaiból egy utcára néző
souterrain helyiségnek nyitva hagyott ablakán át csak azt leshettem el, hogy egy leány előtt*

nagy halmaz – kellő alakra valamely gép által kivágott, vékony bádóg lemez feküdt, melyet egy előtte levő gőzhajtotta gépbe dugott, a honnan egy pár másodperc alatt, a másik oldalon egy omnibus vagy vasuti kocsi került ki. Így csinálnak Nürnbergben pár másodpercenként két krajczárból egy koronát... A mi hazai játékszer iparunk úgy viszonylik a nürnbergi hasonló iparhoz, mint egy kis egér nem egy, hanem száz elefánthoz.

Nem azt kell hát mondani, hogy „Mégis hunczut a német!”, hanem inkább azt, hogy „Mégis bárgyu a magyar!” (JÓSA 1906. 31.)

Ulmban a villamos kocsiban egy automata szerkezet van, a melyből a tizfilléres pénzdarabnak bedobása után egy kéregjegy hull ki. Itten a conductori méltóság ösmeretlen fogalom, úgy hogy a jegyeket sértetlen állapotban hoztam haza. Münchenben legalább ötvenszer ültem villamosban, de csupán itt láttam két ízben ellenőrt; nem úgy mint nálunk, a hol mindenkiről családi szándékot tételeznek fel. Ha Nyiregyházáról az esti vonattal megyünk Budapestre, nemcsak itt, hanem Szerencsen, Miskolczon is kéri a jegyeket, ezenkívül ellenőrök raja is háborgat bennünket éjjeli nyugalmunkban. Mirevaló már ez! (JÓSA 1906. 36.)

Regensburgban járva látom: kis dolgokból is lehet erkölcsre vonatkozó következtetésekre jutni. A sörös poharak és kancsók alá rakott vastag nemez lapok a kifutó sörhabtól minden lépten átmedvesedvén, ezeket száradás végett minden korcsmában a nyitott ablaknak külső széléhez teszik, hogy mentül jobban járja a levegő. Nem tennék ezt ha lopástól tartanának. Próbálná csak meg ezt valaki Besenyődön! (JÓSA 1906. 8.)

Mainzi tapasztalataim szerint csak annyit mondok, hogy itten az ember nemcsak lát, hanem tanulhat is; még olyan ember is, aki régészettel foglalkozik. A mainzi múzeumban láttam és tanultam meg azt, hogy miként lehet egy aránylag kis gyűjteményt nagygyá, de főképpen tanulságossá tenni, tehát így a mienket is. Nemcsak a saját tulajdonú tárgyakat állítják ki, hanem az érdekesebb tárgyakat utánzás végett kölcsön kéri máshonnan, hogy gipszmásolatokat készíthessenek saját munkásaikkal, és ez nagyon hasznos. [Hiszen] Egy múzeumnak nem lehet kizárólagosan azon czélja, hogy az ősemlekeket meg mentse és megőrizze, sem pedig csak az, hogy unicumjaival dicsekedhessék hanem legfőképpen az, hogy az ősmultnak kulturemlékeit minden érdeklődőnek részére szemlélhetővé téve, az ősök iránti kegyeletet felébressze ahol ez még hortyog, vagy pedig hogy álmos szemét kitörülve vissza tekinthessen azon sötét multba, melybe pár évtized előtt még csak pislogó mécs világított be, most pedig faggyugyertyával, de úgy látszik, hogy lassan-lassan petróleum, gáz és idővel villany világítással fogunk betekint-hetni.

Hazánkban önzetlen tudományos czélból ilyen utánzatok nem készülnek, daczára annak, hogy ilyen törekvés a régészet érdekét nagyban szolgálná.

Azt tartják némelyek, hogy az utánzat készítéséhez szükséges műveletek esetleg az eredeti tárgyaknak megrongálásával járnak.

Én ezt téves nézetnek tartom, mert Osváth Károly helybeli gipsz-szobrász professzorom és az ő utasításai után én is készítettünk már féltettebb tárgyainkról igen sikerült utánzatokat a nélkül, hogy a tárgyak csak legkisebb elváltozást is szenvedtek volna. (JÓSA 1906. 88–89.)

Mikor az ókorban a nagyállói kórháznak húsz évig főorvosa voltam, a vállalji bíró elhozta hozzám a két hályogborította szemeit. Jó sikerrel megoperáltam, és igen értelmes ember lévén, szerettem vele beszélgetni.

Egyszer azt kérdeztem tőle, hogy magyarázza meg nekem azt, hogy mi lehet annak az oka, hogy magokat egy gróf Károlyi mintegy száz év előtt telepítette le mint földhöz ragadt

szegény embereket ... és dacára ennek ha Vállajba lépünk, látjuk, hogy csupán téglából épült, többnyire cseréppel fedett tágas szép házaik, istállóik, csűrjeik és egyéb gazdasági épületeik, gyönyörű szép lovaik vannak, csaknem úri módon ruházkodnak, egyszóval olyan jóllétben vannak, a milyenről a nyirbátori tósgyökeres magyar nép azon időben legfeljebb csak álmodott. – 'Hát csak úgy, hogy nálunk heverni nem szabad. Birónak olyant választanak, a kiről feltételezik azt, hogy jó gazda. A biró kidoboltatja, hogy mikor kell kimenni szántani, vetni, kaszálni, kapálni, aratni, hordani stb. Nincs eset arra, hogy valaki a biró rendelkezésének ne engedelmessé nék...' Mi egy nagy családnak tartjuk magunkat, akik egymást meg nem csalják, mert hiszen ilyen eset nálunk elképzelhetetlen. Ha egy család megszorodik és egy telken már el nem fér, az új párnak új telken új házat építenek, csak hogy erre nem hozat le Alpár Ignácot, hanem összeröffen az egész község és minden fizetés nélkül felépítik az új hajlékot. Koszt és mérsékelt áldomás a jutalom. Egyik fél sem veszít vele, mert a szolgálat kölcsönös. Ma neked, holnap nekem.' – Tanulj magyar! A Coallitio előtt meg kell hajolni. A széthúzás megsemmisülésre vezet. (JÓSA 1906. 125–127.)

2. A humorizáló, olykor keserűen emlékező Jósa

Réges-régen egyszer Szametz Márk kereskedővel az esti vonattal Miskolcz felé Bécsbe utaztam. Az ő zsebében 12000, az enyémben 6000 forint volt, a mi nekem nagy pénz. Szerettünk volna tehát külön rekeszbe utazni, a mi Miskolczig sikerült is.

Akkor még nem voltak folyosós kocsik, csak olyan oldalmászók, amilyenek némely viczinális vonatokon most is használatban vannak. Miskolczon sokáig várván az indulandó vonatra, ki mentem a konduktort praeparálni, a kik jó oldaláról ösmertek, de hiába ígértem akármennyit, nem sikerült külön rekeszre szert tenni, mert párnap előtt kaptak rendeletet, mely szerint minden ajtónak nyitva kell lenni az utasoknak tetszés szerinti beszállhatása végett. Ha a rendelet ellenére cselekszik, állásával játszik. Beláttam, hogy igaza van.

Szametzel együtt lehangoltan vacsoráztunk, kilátással egy álmatlan éjszakára. Ő duplán búsult, mert épen még egyszer annyi bankóját féltette mint én. Lehangoltságunk feltűnhetett, mert egyszer csak titokzatosan oda jön hozzám Zoltán Géza kir. táblai biró. Újjával megbökö és kérdi: „Te! ki az a kivel olyan titokzatosan beszélgetsz?” Tenyerem élét kiterpesztett uj-jaimmal legyezőként baloldali szájzugomhoz illesztve, szerepüket nem tudó vándor színészek sugójához illő hangon, – amit nemcsak Géza, hanem Szametz és mások is meghallhattak, – azt válaszoltam, hogy ezt a szerencsétlen örültet viszem a Lipótmezőre, a ki egyik pillanatban kaczag a másik pillanatban pedig kést ragadva, mindenkinek neki ront. Géza elugrott mellőlem, a pillanat előtt még szomoru Szametz pedig lelökve kést, villát – az asztalt ökleivel verve, – mind a harminczkét fogát mutatva szűnni nem akaró, falrengető kaczagásban tört ki. A legalább három lépésnyire hátra ugró közönség pedig szemeit rémülten kettőnkre szegezte, tájékozva lévén már Zoltán Géza által arról, hogy a szabolcsmegyei kórház főorvosa dühös örültet visz a Lipótmezőre.

Mikor kettőt csengettek, hívom Szametzet, hogy szálljunk be, mert különben itt hagynak. Kaczagásával nem tudott felhagyni. Homlokát, arcát simogatva mondom neki: Kedves Szametz úr, maga okos ember, ezek a többiek bolondok, a kik borju módra magát új kapunak nézik. Karját hónom alá fűzve vonszoltam ki a vonat elé, a melynek minden ajtaja nyitva volt. Fel kellett taszigálnom a coupéba, mert a szakadatlan kaczagás miatt erre igazán képtelen volt. Mindenki került bennünket. Hiába kiabáltam rimánkodó hangon, hogy lenne valaki kegyes

hozzánk beszállani, mert egymagamban ezen szerencsétlen embert az éjjelen át megfélemezni képtelennek érzem magamat. Nem akadt vállalkozó szamaritánus. Nagy hanggal esdekeltem a konduktor előtt is, de ennek sem lett egyéb sikere, mint az, hogy Budapestig kettecskén úgy aludtunk mint a bunda, azon külömbiséggel, hogy a bunda nem hortyog, mi pedig azt nagyon is megtettük. (JÓSA 1906. 37–38.)

A nyolczvanas évek végén kilencz szabolcsi leány habzsolta az erkölcsöket és tudományokat az eperjesi angol kisasszonyok zárdájában. Az én Mártha leányom, Kornis Ferencznek, Farkas Balázsnak, Kerekréthy Miklósnak egy-egy, Fehér Imrének, Jármly Gyulának kettő-kettő és Dessewffy Gizella.

Jön a sürgöny, hogy Eperjesen a nagy tűzvészben nemcsak a zárda égett le, de apácák és növendékek is oda égtek. Rémulve rohantam fel a legközelebbi vonattal. A vidéken lakó szülők későbben értesültek a szomorú esetről mint én. Kassáról másnap különvonatok vitték a kíváncsiakat a rémhelyre.

Megtudtam, hogy igazság szerint csakugyan valamennyiüknek oda kellett volna égni, mert egy vakbuzgó apácza, névszerint Neuschwentner kisasszony a kaput bezáratván, és maga köré térdellettetvén az összes növendékeket, közös imádkozást rendezett, mondván, hogy Isten kezében vagyunk, meg fog bennünket menteni. A házi káplánnak azonban több esze volt, mint az elcsavarodott elméjű bigott kisasszonynak és megmentette a butaság által halálra ítélt gyermekeket. A legutolsó perczben kifutott a leányokkal és apácákkal a szabadba.

Kerekréthy Miklós véletlenül Eperjesen időzvéen a vonat érkezésekor megnyugtatót, hogy senki sem égett oda és hogy a gyermekek szét vannak osztva Sóváron úri családokhoz... Kerekréthy a saját leányát, én pedig a többi nyolczat pakkoltam fel a tűzvészben megmaradt czókmókjaikkal együtt a legközelebbi vonatra, hogy itthon szétosszam őket szüleiknek. A leányok mind egyforma elegáns ruhában és kalapban voltak. Miskolczra éjféltájban érkezünk.

Na leányok szóljatok, kinek mi tetszik. Egyik theát, másik kávét szürcsölt vagy pecsenyéztek a lehető legjobb kedélylyel, örülvén, hogy a nagy vakáció ilyen hamar beköszöntött.

Egyszer csak oda sompolyog hozzám a pinczér és csodálkozva, kérdő hangon megszólít.

– „Ez a sok szép kisasszony mind a tekintetes uré?”

– A biz a! még pedig ikrek!

– „Tyhű!!! Ez már aztán igazán nagy Isten áldása!”

– A biz a!

Az egész váró publikum folyton körül állott bennünket. Bámulták a sok szép bakfisch, de leginkább az „apát”. Nem is éreztem soha magamat olyan nagylegénynek. (JÓSA 1906. 40–41.)

Láttam a felső-ausztriai gyönyörű tavakat, a Bodeni, Garda, Balaton tavakat, nem is említve az Ökörítót és a nyíregyházi Sóstót, de a Königssee még ezen két utóbbinál is szebb, vadregényesebb. ... Legmélyebb pontján 180 méter, míg a Sóstóé csak egy bakarasz, azért ott mégis olcsóbb a lakás és élelem, mint a Sóstón, mert hát el kell riasztani a közönséget, nehogy a tolakodásban valaki szerencsétlenül járjon. (JÓSA 1906. 168.)

... a múlt század hatvanas éveiben, tehát nem a ... talmi, hanem igazi reális autonóm közgyűlés egyikén, amelyen én is jelen voltam, ... az alispán többek között azt is jelentette, hogy Nyírbakta vidékéről alig lehetett a satnyaság miatt ujjoncokat kapni a nagy hatalom fenntartására, tehát hazánk üdvére is besorozni. Erre a baktai járásorvos, néhai Braun Fülöp, a legkomolyabban azt indítványozta, ... hogy Baktára és vidékére fajfelfrissítés céljából néhány

század svalizsér (lovass katonája) szállásoltassék el, amely indítványra a szavazás nagy hahotából állott. (JÓSA 1906. 166.)

Az 1892. évben a tiszai tutajosok cholérát hoztak le hozzánk Máramarosból.

Miklós László akkori alispánnal egyetértőleg megnehezítettük a közlekedést a tiszamenti községekkel, dacolva a szabad közlekedést megengedő miniszteri rendeletekkel szemben.

Törvényhatóságunk nagy erélyt fejtett ki a járvány korlátozásának érdekében, még pedig a lehető legjobb sikerrel. Ezért Miklós László királyi tanácsos lett, engemet pedig megkérdeztek, hogy elfogadom-e a Ferencz József-rend lovagkeresztjét.

Amire azt feleltem, hogy mint afféle ... függetlenségi kuruc fráter, köszönettel elfogadom, ha ez csupán kötelességteljesítésemnek elismerése és nem elvtagadásnak előlege. El is fogadtam: jelvényét is viseltem sokszor addig, míg Beck, Pittreich és Isten tudja hány ellenségünk Őfelségét ellenünk nem informálta. Nem is viselném addig, míg a nemzet és uralkodó között a mindkét fél létérdekében az egyetértés helyre nem áll.

Felmentem tehát Mátyás király palotájába a kitüntetést megköszönni. ... Végre valahára mint afféle huszadrangú koleravitézre, énrám is sor került. A Kállay Poldi frakkjába voltam bújva, Vezsenyi Jani barátomtól pedig klakk-kalapot kaptam, mert ilyen szerszámokat nem tartok. Mikor a tükörbe néztem, majmot láttam magam előtt. Bejelentettek és gyengéden betaszítottak. Őfelsége azon hosszú, zöld posztóval borított asztal mögül sietett ruganyos léptekkel elébem, mely ezen nagy szobának egyetlen bútorát képezte. Illendően, de nem komédiás módon, meghajtva magamat:

– Eljöttem Felségednek megköszönni, hogy kötelességemnek teljesítéséért a Ferencz József-rend lovagkeresztjével kitüntetni kegyeskedett.

– Ön dr. Jósa? Szabolcs vármegye főorvosa? Én mindig örülök, ha érdemet elismerhettek. Hogy áll az egészségügy Szabolcs vármegyében?

– Úgy, felséges Uram, ahogy vesszük. – Erre mosolyogva megkérdezte: – Hogyan értsem ezt?

– Hát úgy, felséges Uram, hogy a tavalyi, 1892. évi vendégünk, a kolera, az idén nem ismételte ugyan látogatását, de van annál egy veszedelmesebb állandó vendégünk a diftéria. A kolerában egy évben csak mintegy 230 ember halt el, a diftériáiban pedig 1200 gyermek.”

A király olyan féle mozdulatot tett, mintha a kihallgatásnak már vége lenne. De miután schwungban voltam, tehát folytattam eként:

– Hyeronimi belügyminiszter köszönetet érdemel a nemzettől azért, mert kiküldött két orvost Roux-hoz Párisba, és Behringhez is a diftéria elleni serumnak előállítását tanulmányozni.

– De nagyon sok pénzbe kerül ám az!

– Felséges Uram, kegyeskedjék megfontolni, hogyha az oltás hatása folytán 600 gyermeknek élete megmaradt volna, nem egyensúlyozná-e ezen eredmény azon néhány lónak gyöngékedését, amibe a serum előállítása kerül.

– Érdemes felette gondolkodni. – Az audienciának vége volt.

A minisztériumban most is gondolkoznak afelett, hogy adjanak-e ingyen-serumot szegénynek, gazdagnak. Kötelezővé tegyék-e törvényalkotással az oltást, és díjazzák-e ezen oltásokért – á la himlő oltás – az orvosokat. Addig be fog még telni néhány temető. (JÓSA 1906. 121–124.)

Az osztrák és bajor határ Drachenloch és Berchtesgaden között vonulván, a csempészet sem megvetendő forrása az ottani jólétnek. Nem keresetből, de passióból más is élvezi a csempészet halálos bűnének örömeit. Ugyan a Nyírben van-e olyan ember, aki életében legalább egyszer szűz dohányt ne pipált volna? ... Vérében van az embernek a szegény fináncot bosszantani.

A Bach-korszakban a trafik beköszöntésének dicső hajnalán Tiszáéknak Geszten nagy repce termésük volt. Tudva levő dolog, hogy a repcét a magtárban gyakran meg kell forgatni, mert különben igen átmelegszik és hasznavehetetlenné válik.

Tisza Kálmán ... nem kapván elegendő és olcsó munkást a repceforgatásra, valakivel feljelentette, hogy a repcébe sok dohány van eldugva. A fináncok drága pénzért fogadtak nap-számosokat, biztosra vévén, hogy azokat Tisza Kálmán fogja kifizetni. Egy dohánylevelet sem találtak. A repce Tiszának ingyen meg lett forgatva. A fináncoknak pedig éppen olyan hosszúra nyúlt meg az orruk, mint az elefánté. (JÓSA 1906. 168.)

A Kállai kettősről ma már sokaknak nincs fogalmuk, azt a Schmerling-féle kőkorszakban ... kállói kuruc hajdu ivadékok mutatták be néha a múltra fátyolt vető ivadékoknak: amely tánczból egy-két figurát ma is be tudnék mutatni, ha a kor inaimat a megérdemlett nyugalomba nem helyezte volna.

A tánczot épen úgy nem lehet szavakkal élvezhetővé ... tenni, mint a színeket, hangokat, festményeket vagy zenedarabokat. Csak annyit állíthatok, hogy az eltemetett híres Kállai kettős vidám kedélyből merült vegyülete volt a spanyol etiquette sugallta hypocrita színezetű műüettnek és a frivol francia cancannak, amellyel a can-nak ellenkezői is émelyegtetik és undorítják a nézőt. Ma már csak a mi híres Benczy Gyula cigányunk tudja elmuzsikálni. (JÓSA 1906. 112.)

... Itt kénytelen vagyok közbeszúrni, hogy az én és a „Gesamtmonarchia” legtöbb magyar tagja előtt a magyar zene a legszebb, legváltozatosabb és legszívrehatóbb, és ennek leghívebb közvetítője a magyar cigány. Megfejtethetlen bámulatos dolog az, hogy köznépünk nem képes elsajátítani a cigányoktól azon – külföldiek előtt is – elragadóan szívhez szóló kifejezést, mely nélkül az igazi magyar zenének varázshatása nem lehet. Az úri rend közül tudtommal ma már csak Kállay András, főképpen Bandi fia, elég jól Emil fia tudnak énekükkel könynyeket kipergetni a magyar szemből. Az öreg Andrisnak csak sátoros napokon jönnek ki torkán a varázshangok. A kérés elnémítja.

A régi jó nyiri világban nem így volt. (JÓSA 1906. 118.)

3. Az önérzetes, olykor vagdalkozó, gunyoros városi polgár

A vármegye közönsége a múlt évben egy múzeum- és könyvtárbizottságot alakított, melynek hivatása lenne múzeumunknak több irányú fejlődését előmozdítani. A jó szándék a törekvés megvan, de meg is volt, mert gyűjteményünk csakis a közérdeklődés mellett fejlődhetett annyira, hogy büszkén elmondhatjuk, hogy őskori gyűjteményünk, a Nemzeti Múzeumét kivéve, hazánkban a leggazdagabb.

Ezen gyűjteménynek gyarapításában csekély személyemnek csak annyiban volt része, hogy 38 éven át igyekeztem az érdeklődést ébren tartani, tehát csak eszköz voltam. Hetven évet túlhaladva, erélyességem a természet rendje szerint csökkent. Csak az akarat maradt meg. Már pedig „sokat akar a szarka, de nem bírja a farka”, ami szó szerint igaz is.

Ezért jó lenne, ha a múzeum- és könyvtárbizottság gondoskodnék arról, hogy egy fiatalabb ember, – mondjuk valamelyik gimnáziumi tanár – vállalná magára a segédőr szerepét. De miután levegővel nem lehet tojást festeni, ezen segédőrnek némi javadalmazást is kellene biztosítani a közművelődési alapból, aki rövid idő alatt úgy ösmerné gyűjteményünket, mint én, aki annak létrehozásában évek hosszú során gyönyörűségemet találtam.

Halad az idő. Nem kell a fejlődésnek szünetet engedni. (JÓSA 1906. 87.)

Nemzetünk zömét képező, földműveléssel foglalkozó népünknek kilencven százaléka a kultúrának szükségét nem érzi, de a műveltebb réteg jól tudja, hogy mi, magyarok csak úgy tarthatjuk fenn magunkat Európa szívében, ha politikánknak legfőbb iránya és célja az lesz, hogy a nyugati népek kulturversenyében nemcsak hátul kullogjunk, ne csak egy sorban kocogjunk, ne csak arra törekedjünk, hogy lovaink egy lófejjel nyerjenek versenyben, hanem emberfejjel is győzzünk a népek hatalmas kulturversenyében. (Hozzászólás a Nyíregyházán létesítendő közművelődési ház kérdéséhez: IV. folytatás. Nyírvidék 1907. július 28. in: CSALLÁNY 1968. 218–219.)

A készülő Bessenyei-szobor zsűrijének az indítványozó *Kovách István* törvényszéki bíró, *Mikecz János* alispán mellett Jósa is tagja hat, nem nyíregyházi művész, építész mellett. Végül 6:3 arányban *Kallós* művét tartották kivitelezhetőnek. Nagyobb zaj alakult ki itthon afölött, hogy hová helyezték el. Abban megegyezés jött létre, hogy a megyeháza előtt; de hol? A széleskörű hírlapi vitában *Kállay András* és *Jósa* is közvetlenül a megyeház kapuja melletti elhelyezést támogatta, abban azonban nem egyeztek, hogy merre legyen arccal. *Kállay* háttal képzelte el, *Jósa* viszont szemben. (Lásd *Nyírvidék* 1896. január 19. és 1898. július 24-e között passim.)

Mivel ez a tér egyben a városnak piaca is, a szobrot végül a tér déli szélére állították: itt is állt 1928-ig, akkor áthelyezték a Széchenyi utcai park elejére, helyére pedig Kisfaludy Stróbl hősi emlékművét helyezték el. Tíz évvel később *Jósa* visszaemlékezett a szobor körüli perpatvarokra. Elmondta ő nem is *Kallós* tervére szavazott, mert nem a daliás testőr emlékének őrzését tartotta fontosnak. Ezért ő az egyik ülőalakos pályázatot támogatta: komoly arccal, irat-tekerccsel a kezében. Ezt leszavazták, mondván, hogy az ülőalakos szobor előbb-utóbb galambtrágyadombbá válik...(*Nyírvidék* 1908. május 1.)

Amikor felállították a nyíregyházi Kossuth-szobrot, 1912-ben, akkor a szobor főalakjának „díjbirkózóra” emlékeztető alakját és pózát kifogásolta *Jósa*.

A XIX. század vége felé azon oszlott meg a lateinerek véleménye, hogy a város nevének eredethatározói alakját nyíregyházi vagy nyíregyházai formában helyes használni. Az evangélikus főgimnázium tanárai részéről *Szlaboczký Imre* nyilatkozott (*Nyírvidék* 1897. július 18.). Az akkori főispán *Kállay András* és jó barátja *Jósa* is a -zai végződést fogadta el mérgesen. (*Jósa* még később is kitartott álláspontja mellett, lásd *JÓSA* 1906. 113.). A húszas évek elején még az Akadémia is a hosszabb alak helyessége mellett foglalt állást (*Nyírvidék* 1923. július 29.) – *Krúdy* a Nyíri emlék c. karcolat sorozatában hosszan tárgyalta a „problémát” és generációs-kérdésként kezelte, anélkül, hogy állást foglalt volna. A hosszabb alakot az öregek álláspontjának tartotta, a radikálisabb fiatalok szerint a rövidebb formára szavaznak (*KRÚDY* 1924.) Majd csak a 30-as években állandósította véleményüket az akadémia újabb, azóta is változatlan szabályzata.

Ugyanebben az időben, a század legvégén jelent meg *Mikszáth Kálmán*nak egy tárcája: *Ugyan eredj a Rákóczyddal* c.-mel *Jósa* hamarosan nyílt levélben támadta meg az író sértő

véleményét a Kállayakról, védte *Kállay Ákost*, aki egyébként Jósának nemrég elhunyt sógora volt. Mikszáth hosszú, gondosan felépített *magánlevélben* válaszolt, példákkal utalva a költői szabadság gyakorlatára. Mégis, megígérte, hogyha netán újra kiadná ezt az írását, a családnevet megváltoztatja. Így is lett: amikor ez a beszéde majd a *Demokraták* c. kötetben újra sajtó alá került, már *Málnay* volt a család neve (MARGÓCSY 1993. 659.).

Nyíregyháza képviselőtestületének 1894. évi szeptember 22-i jegyzőkönyve szerint Jósá András arról kért és kapott *hatósági bizonyítványt*, hogy neki városi, csupán saját lakhelyül szolgáló házában s egy fél nyilas, jövedelmet nem hozó szőlőn kívül egyéb vagyona nincsen, úgyhogy hat leányból álló családját tisztí fizetéséből tartja fenn. Az igazolás arra szolgált, hogy nevezett *Andrea* nevű leánya a budapesti Angolkisasszonyoknál tanítónőképzős alapítványi helyre juthasson. (*SzSzBMÖL* V.B. 186, XIII. 958.)

Legkisebb leánya, *Jolán* írta meg édesapja részletes életrajzát, ebben említette, hogy amikor a megyeháza szomszédságából a Malom utcai házukba költöztek sok panasza volt apjának a csatornázatlan utca közlekedési lehetetlenségei miatt. Apjának *Piszkolódás* című, a *Nyírvidék* 1916. március 16-i cikkét idézte és magyarázta. Eszerint ezt az utcát talán azért nevezik így, mert hát ebben az utcában van annyi víz, amennyi elhajthatna egy műalmot. „*A házam előtt elterülő mocsárnak, mely záporosők alkalmával tóvá avanzsírozik, melyen unokáim, míg kisebbek voltak, csónakáztak is, lefolyása nincs, kedvenc kaszinója az éjjeli zenét szolgáltató békáknak és maláriát terjesztő szúnyogoknak. Büszke is vagyok arra, hogy én és családom vagyunk a kininek Nyíregyházán a legbuzgóbb fogyasztói.*” Jolán azzal végzi, hogy apja illedelmes beadványt szerkesztett a polgármesterhez, amelyben a háza előtt elterülő pocsolyára horgászati engedélyt kért. (JÓSA 1934. 345–346.) Jósára is, a csatornázatlan város közállapotaira is jellemzőnek tekinthető, hogy ugyanilyen horgászati engedély kéréséről szól egy korábbi anekdota, amikor még gyakran kocsikázott a kállói (ma Szent István) utcán, és a (mai) Luther ház előtti útkereszteződésnél keletkezett feneketlen sártengerre kért (volna) Jósa halkitermelési engedélyt...

Frankfurt am Main-ban a *világhírű dombra vetődtem, ahol Nagy Károlytól kezdve a német császárokat ... koronázták. Be marhák voltak a régiiek, akik azt mondták, hogy „Dulce et decorum est pro patria mori”, magyarul „édes és tisztességes a hazáért halni”. Ezt az ostobaságot „helyreigazította” a mostani Vilmos német császár, mert a szentírásnál hitelesebben hangoztatja, hogy a császárért dicsőség meghalni, de azért megengedi azt is, hogy – mellékesen – a hazáért is megtehetik ezt, ha kedvük tartja.* (JÓSA 1906. 60.)

Ulmban most a „*secesszió*” világát éljük. A *secesszió*nak magyar fordítása Marton lexikona szerint „félremenés, elmenés, eltávozás, elválás”, egyszóval *abnormis állapot, oldalba rúgása a réginek, bármilyen szép legyen is az. Bámulatos dolog, hogy vannak emberek, akik ezen perverz iránynak a hívei.*

A Wagner-féle zene, amelyben csak itt-ott van elvétve egy kis melódia, de főképpen nem egyéb, mint egy harmonikus lárma, és amely zene reklamjának a renegát Liszt Ferencz verte a nagy dob, most már besuggerált zene-crème, mert hát egy bolond százat csinál.

A festészet terén is akadnak megvadult műérzések, akik a spinóttal festett Vaszary és Rippl-Rónai-féle torzképekben gyönyörködnek, akik a természetnek hű másolását izléstelennek tartva, nem érdemesebbek egyébre, mint arra, hogy őket a művészek sorából töröljék, aminek ideje előbb-utóbb biztosan be fog következni. Az efféle legények csak a jó izlésnek kifizcamítói. (JÓSA 1906. 149.)

Herman Ottónak vagyok majma, nem tudományosság tekintetében, akit képesség és idő hiányában úgysem érhetnék el, hanem abban, hogy szerinte periodice hol egy, hol más irányban kell kutatni, de sohasem kétfelé ugyan egy időben.

Pár év előtt ... igen megtisztelve éreztem magamat azért, hogy három napig vendégül láthattam.

... Követelte tőlem, hogy mutassak neki őseredeti pásztoréletem... Gróf Forgách László nyújtott erre módot, akinek nagyhírű eszenyi gulyáját tekinthettük meg. Hozzá szegődve indul-tam vele Mándokra, ahonnan a nemes grófnak egyik tisztje továbbított bennünket a néhány órányi távolságra fekvő eszenyi gulyástanyára.

Olvastam Herman Ottónak a halászatról írt félkilós könyvét, amelybe több mázsányi tudományt raktározott le, tehát jogosan hittem azt, hogy a halászat iránt most is érdeklődik. Így a Tisza mentén haladva lépten-nyomon a halászatra igyekeztem a discursust terelni..., de pórul jártam, mert azt mondta: „Tudja, én nem szoktam időmet elforgácsolni. Ha én egy bizonyos célú tűzők magam elé, nem kóválygok össze-vissza. Vagy halászok, vagy barmászok. Most az utóbbi sportnak élek. A halak most halottak előttem.” Úgy is tett. ...Én meg annak örültem, hogy megtanultam, miszerint két vagy többfélével foglalkozni helytelen, mint ugyanegy időben nem egy, de több célú táblára lövöldözni.

Herman Ottót majmoltam akkor, amikor az utamba eső nagyszabású múzeumoknak csak ősrégészeti gyűjteményeit tekintettem meg futólagosan, mikor pedig egyebek is érdekel-hettek volna. Száz évet szánván magamnak, harmincz év alatt ki fogom pótolni az elmulasztot-takat. Ne adja Isten! (JÓSA 1906. 42–43.)

Mióta nyugalomba vonultam, a vármegyei bizottságból kicseppenvén, ott semmi he-lyem vagy szavam. A városi képviselőtestületnek tagja volnék ugyan, de miután egyéb elfoglalt-ságaim miatt a gyűlésekben 22 év óta részt alig vettem, súllyal ott sem bírhatok. Így tehát csak a sutból beszélek. (Nyírvidék 1907. júl. 28. in: CSALLÁNY 1968. 221.)

Irodalom

BARANYI 1993.

Baranyi Ferenc: Adalékok a nagykállói amatőr színjátszás történetéhez: a Nagykállói Műkedvelő Társulat (1880–1900). Helytörténeti füzetek 5. Nagykálló 1993. (Lásd még: <http://jam.nyirbone.hu/konyvtar/web-konyv/nuiz-konf/nuiz-konf.html>)

CSALLÁNY 1958.

Csallány Dezső: Jósa András irodalmi munkássága JAMK 1. Múzeumok Központi Propaganda Irodája, Budapest 1958.

CSALLÁNY 1968.

Csallány Dezső: Jósa András régészeti és múzeumi vonatkozású hírlapi cikkei (1901–1907). JAMK 5. Nyíregyháza, 1968.

CSALLÁNY 1978.

Csallány Dezső: Jósa András múzeumi és hírlapi cikkei (1908–1918.) JAMK 13. Nyíregyháza, 1978.

JÓSA 1990A.

Jósa András: Szabolcs vármegye fekvése, határai, területe és vízrajza. Szabolcs vármegye geológiája. In: Szabolcs vármegye. Magyarország vármegyéi és városai. Szerk. Borovszky Samu. Budapest 1900. 1–3., 4–9.

JÓSA 1900B.

Jósa András: Szabolcs vármegye őstörténete. In: Szabolcs vármegye. Magyarország vármegyéi és városai. Szerk. Borovszky Samu. Budapest 1900. 369–397.

JÓSA 1906.

Barangolás Németországba és visszaemlékezések. Írta dr. Jósa András vármegyei főorvos. Nyomatott Jóba Elek könyvnyomdájában, Nyíregyháza 1906. (Lásd még: <http://jam.nyirbone.hu/konyvtar/web-konyv/Jo-And/index.html>)

JÓSA 1934.

Jósa Jolán: Dr. Jósa András (1834–1918) és elődei. Miskolc 1934. (Lásd még: <http://jam.nyirbone.hu/konyvtar/web-konyv/Jo-Jolan/JJo-ker.html>)

KÁLLAY 1907.

Kállay András: Régi dolgok, újabb idők. Jóba Elek könyvnyomdája, Nyíregyháza 1907.

KÁLLAY 1911.

Kállay András: Politikai újságcikkeim és beszédeim 1889–1911. Jóba Elek könyvnyomdája, Nyíregyháza 1911.

KÁLLAY 1912.

Kállay András: Vegyes közlemények (1882–1911). Jóba Elek könyvnyomdája, Nyíregyháza 1912.

KISS 1922.

Kiss Lajos: Jósa Andrásról. In: Doktor Jósa András, 1834–1918. Kiadja a Szabolcs vármegyei Bessenyei Kör, Nyíregyháza 1922. 17–26.

KRÚDY 1924.

Krúdy Gyula: Nyíri emlék. Magyarország 1922. okt. 29.? In: Krúdy Gyula: Vallomások Szerk. Kozocsa Sándor. Magvető, Budapest 1963. 79–121. az idézett passzus: 92–93.

MARGÓCSY 1993.

Margócsy József: Irodalmi élet, színház. In.: Szabolcs-Szatmár-Bereg megye monográfiája I. kötet. Szerk. Cserenyák László. Nyíregyháza 1993. 623–694.

MARGÓCSY József

Szabolcs-Szatmár-Bereg M. Önk. Levéltára
H-4400 Nyíregyháza, Széchenyi u. 4.

Der Privatmann Jósa

András Jósa entstammt der in Nagybánya (Neustadt) und Németszögyén ansässigen *Jósa-Familie*. Sein Großvater, *István Jósa*, hatte an den Universitäten von Nagyszombat (Tirnau) und Pest Medizin studiert. 1787 bestellte ihn die Kommunalbehörde des Komitats Szabolcs zum Amtsoberarzt. Das jüngste seiner vierzehn Kinder, *Péter Jósa*, wurde 1803 in Nagykálló geboren. Den Hang zu den „kuruzischen“ Traditionen der Familie erbte er nicht, hatte eine stark konservative Einstellung, wurde höfischer Jurist und bekleidete später hohe Komitats- und Staatsämter. 1829 schloss er mit Karolina *Horváth* die Ehe. Vier ihrer fünf Kinder waren Mädchen, *András* kam als viertes Kind am 30. November 1834 in Nagyvárad (Großwardein) zur Welt.

Der einzige Sohn wuchs im Kreise einer wohlhabenden, gesellschaftlich angesehenen Familie auf. Sein Grundschulzeit war recht wechselvoll, denn mit dem hohen Richteramt des Vaters änderte sich auch der Dienort häufig. Er besuchte dort die Schule und legte seine Prüfungen ab, wo sein Vater gerade Dienst versah: in Pest, Pozsony (Pressburg), Kassa (Kaschau) und 1852 in Wien, wo er maturierte.

Nach dem Abitur war es fast selbstverständlich, dass András in die Fußstapfen des Vaters trat und sich auf die Juristenlaufbahn vorbereitete. Doch nach der Immatrikulierung tauchte er 1853 plötzlich an der Wirtschaftsakademie von Magyaróvár auf, die er auch absolvierte. Dann war er zunächst Praktikant auf der Domäne der Familie Széchenyi in Nagycenk und konnte seine Arbeitsliebe und sein Interesse schließlich zu Hause, auf dem 800 Morgen umfassenden Gut von Nagyszántó, nutzen.

Ein ärztlicher Kunstfehler lenkte sein Augenmerk auf den der leidenden Menschheit gewidmeten Dienst des Arztes. Daher schrieb er sich, den Wiener Haushalt der Familie und seine guten Deutschkenntnisse nutzend, bei der damals schon berühmten medizinischen Fakultät der österreichischen Hauptstadt ein, die er ab 1860 besuchte. Hier kamen auch sein Interesse für das öffentliche Leben und sein Organisationstalent zur Entfaltung: er organisierte den Klub der in Wien die Universität besuchenden ungarischen Studentenschaft. 1864 erhielt er sein Arzt-Diplom und ging nach Kálló zurück.

Dieses Jahr 1864 bedeutete im Leben von András Jósa eine scharfe Zäsur. Als er sich in Nagykálló niederließ und bald darauf (1866) heiratete (*Olga Láner*), waren damit die ersten drei Jahrzehnte seines Lebens abgeschlossen, in denen er als freier junger Mensch nach eigenem Gutdünken und auf eigene Gefahr leben konnte.

Sein Vorgänger, *Frigyes Korányi*, der aus Nagykálló stammte und auch am Freiheitskampf teilgenommen hatte, bekam damals die Möglichkeit, seine Praxis in Pest weiterzuführen. Er übergab Jósa ein Dank seines Einsatzes und durch gesellschaftlichen Zusammenschluss gerade eröffnetes Spital mit acht Betten. Schon im nächsten Jahr erwarb sich Jósa an der Wiener Universität auch eine Qualifikation zur Vornahme *chirurgischer* Eingriffe.

Im siebten Jahr seiner Ehe schenkte ihm seine Frau das erste Kind, ihre Tochter *Márta*, der bis 1881 noch fünf weitere Mädchen folgten.

1868 wurde von dem Obergespan Baron *József Vécsey* angeregt, in Geszteréd sechs nebeneinander gelegene Hügel auszugraben, wozu er Jósa um Mithilfe ersuchte. Die Ergebnisse der Grabung riefen auch bei anderen Interesse hervor, so dass man am 1. Dezember 1868 unter Vorsitz des Obergespans den *archäologischen Verein* des Komitats gründen konnte.

Mitglied des Präsidiums wurde Jósa, der von da an bis zu seinem Tode der Sache der Archäologie und Museologie unermüdlich diente.

Die nächste bedeutende Station im Leben des *Fünzigjährigen* war das Jahr 1884 bzw. seine Ernennung zum *Amtsoberarzt* des Komitats, wodurch er Mitglied der Kommunalbehörde-Kommission und somit zu einem der angesehensten führenden Beamten im Komitat wurde.

Zwischenzeitlich hatte er auch die Verlockungen der *Publizistik* kennengelernt, hatte in vielen Artikeln, mitunter durch *Fortsetzungen*, seine Meinung, seine medizinisch-archäologischen Ergebnisse, seine Neuerungsabsichten und Erfahrungen zu dem einen oder anderen Thema verbreitet. Diese Art Schriftstellertum war in ungarischen *Provinzzeitungen* damals noch kaum bekannt, so dass man Jósa in Nyíregyháza, in der Szabolcser Presse, auf jeden Fall als *Neuerer* bezeichnen kann.

Achtzig Jahre ist er alt, als 1914 der Erste Weltkrieg ausbricht. Umgehend beteiligt er sich an der Organisation bzw. Versorgung von Notspitälern, lässt eigens ein Baracken-Krankenhaus aufstellen.

Erst in den letzten Lebensmonaten ließen seine Aufmerksamkeit und sein Interesse nach. Er verstarb am 6. September 1918.

József MARGÓCSY

Archiv der Kommunalverwaltung des Komitats Szabolcs-Szatmár-Bereg
H-4400 Nyíregyháza, Széchenyi u. 4.